

ДРАМАТУРГІЯ СВІТЛА В АРХІТЕКТУРІ СУЧАСНИХ ТЕАТРАЛЬНИХ БУДІВЕЛЬ

© Яців М. Б., 2019

Розглянуто архітектурно-конструктивні чинники формування світлового середовища в сучасних театральних будівлях; виявлено тенденції та особливості функціонування природного світла в просторі окремих типів театральних будівель та вплив архітектоніки будівель на характер світлового середовища інтер'єру.

Ключові слова: театральні будівлі, світлове середовище, театральний простір, природне і штучне світло.

Постановка проблеми

Драматургія природного й штучного світла в архітектурі театру – це особливе мистецтво творення емоційного переживання людиною динамічного простору театральної будівлі, створеного засобами освітлення та архітектоніки. За допомогою освітлення вирішуються творчі, художні завдання, які зводяться до виявлення обсягів і фактури архітектурної форми, кольору предметного середовища, візуальних ефектів освітлення, виявлення простору, елементів форми тощо. Кожен вид світла виконує своє естетично-художньо і утилітарно-технологічне завдання.

Інформативна функція природного світла в просторі театральної будівлі для людини містить низку аспектів. Комунікативно-направляюча функція світла виконує роль своєрідного “гіда”, який акцентує увагу відвідувачів на зони високого освітлення та яскравих поверхонь, скеровує людей у відповідному напрямку. Типологічно-ієрархічний аспект світла має відношення до функціональних особливостей освітлення у контексті роботи зору в приміщеннях різного призначення, комбінації умов освітлення функціональних зон і груп приміщень в структурі театральної будівлі. Згідно з морфологічно-формічним значенням у просторі театральної будівлі створюються такі умови освітлення, які відповідають адекватному сприйняттю архітектурної форми або змінюють це сприйняття у потрібному напрямку, відповідно із задумом архітектора. Особливу роль в архітектурі театрів відіграє образно-асоціативний-творчий рівень освітлення, коли у людини під час зорового сприйняття світлового образу у уяві виникають асоціації з ландшафтами природи або елементами антропогенного предметного походження [1].

Питання гармонії архітектури і світла варто розглядати у єдності історичних та соціально-економічних умов розвитку суспільства. Природне світло, залишаючись відносно незмінним, в усі епохи визначало характер сприйняття архітектурних об'єктів і середовища, підкреслювало завдяки світлотіні й кольору архітектуру будівель, впливало на сприйняття форми і було водночас визначальним чинником творення емоцій, пов'язаних із візуальним сприйняттям.

Істотні зміни техніці, методах будівництва тощо спонукають до перегляду естетичних ідеалів і поглядів в організації світлового середовища громадських будівель. Як переконують дослідники феномену світла в сучасній архітектурі [2–6] поряд із новою мовою форм і матеріалів сучасної архітектури “зміна” відбулася і у розумінні значення світла як у внутрішньому просторі будівлі, так і у її архітектурному образі і водночас у сприйнятті елементів будівлі.

Серед розмаїття громадських будинків культури варто звернути увагу на організацію світлового середовища в сучасних театральних будівлях, принципи і засоби формування

архітектурного образу яких не змінювалась впродовж тривалого часу, і з'ясувати, як заміна архітектурної парадигми і соціальні зміни в суспільстві та розвиток техніки будівництва й штучного освітлення змінили організацію освітлення сучасних театрів. Автор не зачіпає в дослідженні методів освітлення театральних залів, яке формується сучасними засобами штучного світла і є окремою важливою темою дослідження.

Світло в просторі сучасних театральних будівель

У житлових, виробничих, навчальних, офісних приміщеннях природне й штучне світло виконує насамперед ужиткову функцію. Його доступ до окремих приміщень, інтенсивність та розподіл у просторі інтер'єру визначається за нормативними вимогами, залежно від призначення приміщення, і необхідністю створення комфортного робочого середовища. Утилітарна функція природного світла в багатьох закладах культури, зокрема в театральних будівлях, не є важливою. В них природне світло іноді є небажаним, а необхідного комфорту візуального сприйняття досягають засобами штучного освітлення.

В історичних театральних будівлях існувала атмосфера помпезності, манірності, офіціозу. Глядач, який потрапляв у внутрішній простір, повною мірою відчував атмосферу “замкненості” інтер'єру. Товсті стіни і мала кількість вікон надійно відгороджують від: вуличного шуму, сонячного світла тощо. В них фактично відсутній візуальний зв'язок з міським середовищем. Увагу відвідувачів зосереджено на дизайні інтер'єрів і спілкуванні з іншими глядачами перед початком вистави і в антрактах.

За способом організації світлового середовища сучасні театральні будівлі можна поділити на три великі групи. До першої належать театральні будівлі з традиційною організацією світлового середовища – природне світло потрапляє у внутрішній простір малими порціями, крізь малочисельні світлові прорізи в структурі зовнішніх стін. Приміщення освітлюють здебільшого штучним світлом. У другій групі театральних будівель спостерігаємо активніше розкриття внутрішнього простору. Їхні стіни частково замінюються прозорим огородженням: вітражами, структурними скляними конструкціями. До третьої групи належать театральні будівлі, стіни і навіть покрівлю яких виконують з напівпрозорих чи прозорих матеріалів.

До першої групи театральних будівель, за методом організації світлового середовища, можемо залучити театр на Подолі в Києві (2016 р., реконструкція). Дизайн театру пропонує мінімальне втручання природного світла у внутрішній простір. Світло проникає у ті приміщення, де воно потрібне з утилітарних потреб чи для розкриття внутрішнього простору, наприклад, у внутрішній дворик (рис. 1, *a*). Нетиповим прикладом сучасної архітектури є Шекспірівський театр в Гданську (Польща, 2014 р.). Ззовні театральний ансамбль нагадує шумерський зикурат із масивними, майже світлонепроникними стінами. Природне світло, однак, пробиває собі шлях в простір театральної зали згори, крізь розсувний дах, що дає змогу глядачам спостерігати виставу у денному світлі під відкритим небом (рис. 1, *b*).

Серед розмаїття сучасних театрів найпоширенішою є група будівель, в архітектоніці яких стіни частково замінюються скляним огородженням. Це характерно для сучасної архітектури загалом: розмитість меж між внутрішнім та зовнішнім, реальним та віртуальним простором.

Оперний театр в Осло (2008 р.) не схожий на традиційний. У структурі будівлі домінують прості площинні геометричні форми, монументальний об'єм “зліплено” з бетону, сталі і скла. Фойє і вестибюль будівлі обгороджують скляні стіни. Прозорі скляні панелі, з'єднані тонким металевим обрамленням, роблять стіну максимально прозорою (рис. 2, *a*). Природне світло, що проникає крізь скляну стіну, створює на поверхнях внутрішніх стін світлові ефекти, характер яких постійно змінюється залежно від інтенсивності, спектра і напрямку світлових потоків. Ввечері будівля працює як “лампа”, освітлюючи поверхні довкілля (рис. 2, *b*).

а

б

Рис. 1. Головний фасад театру на Подолі в Києві (а); театральна зали театру в Гданську з відкритим дахом (б)

а

б

Рис. 2. Інтер'єр оперного театру в Осло (а); зовнішній вигляд театру ввечері (б)

Сяюче “покриття” частково застеленої, гармонійно вписаної в пейзаж споруди з обтічними формами робить будівлю театр в Гуанчжоу (Китай, 2010 р.) схожою на коштовне каміння, що переливається сріблом, чи на річкові валуни з вологими боками (рис. 3, б). Автор проекту архітектор З. Хадід стверджувала, що під час проектування оперного театру в Гуанчжоу її надихали “малюнки” природи: річки, ущелини, валуни і гірські схили. Будівлю Оперного театру було задумано як стилізацію двох каменів, викинутих на берег рікою. Підсилюють враження і незвичайні фасади, де бетонні конструкції перемишуються зі техногенно-ажурними структурами зі скла і металу. Ці прозорі “вставки” дають змогу природному світлу глибоко проникати у внутрішній простір будівлі і створювати на криволінійних стінових поверхнях незвичні, динамічні світлові ефекти в одних приміщеннях (рис. 3, а), забезпечуючи ергономічне рівномірне освітлення в інших.

Існують також сучасні театральні будівлі, в яких природне світло проникає всередину з усіх боків завдяки використанню каркасних конструкцій і скляних панелей. За принципом цілковитої “прозорості” реалізований концертний центр “Награ” в Рейк'явіку (Ісландія, 2011). Фойє залу, зовнішні стіни і покриття виконано із прозорих скляних панелей світло-блакитного і світло-жовтого кольорів, які вмонтовані у сталевий каркас. У них природне світло по-різному відбивається і розсіюється, створюючи ілюзію динамічного простору, характер якого змінюється впродовж дня. Яскравість скляних поверхонь протипоставлена бетону темно-сірого кольору, з якого виконано стіни театральної зали, сходи, балкони тощо. Погляд відвідувача, який рефлекторно шукає в просторі яскравіші поверхні, скеровується насамперед на прозору стіну і міський ландшафт за нею (рис. 4, а). Фойє будівлі відіграє роль своєрідної міської “вітальні”, оскільки природне світло, що

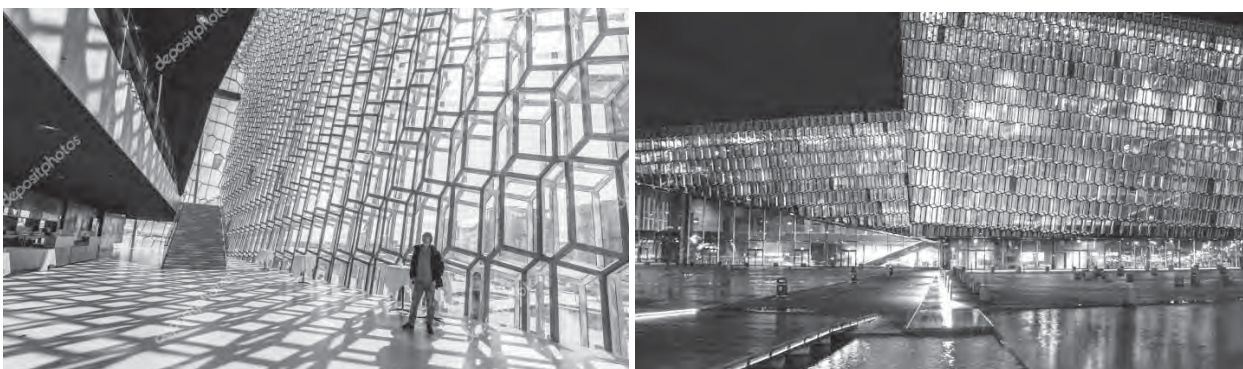
проникає всередину, створює зримо відчуття вільного простору і безпосереднього зв'язку із зовнішнім середовищем. У фойє і кулуарах, наповнених природним світлом, відвідувачі можуть не тільки розважитися перед концертом, відволіктись від буденності, посидіти в кафе чи відвідати невеличкі магазини, але й помилуватись чудовими краєвидами моря. Вночі “Harpa” освітлюється величезною кількістю світлодіодних джерел світла, вмонтованих в сталевий каркас скляних “цеглин”. Будівля своїм світлом, як величезний мистецьки обрамлений діамант, заливає простір моря і гавані багатокілірним сянням (рис. 4, б).

а

б

Рис. 3. Освітлення природним світлом фойє і комунікацій оперного театру в Гуанджоу (а); зовнішній вигляд театру вночі (б)

а

б

Рис. 4. Освітлення природним світлом фойє концертного центру “Harpa” в м. Рейк’явіку (а); світловий образ концертного залу ввечері (б)

Висновки

Досягнення сучасної архітектури істотно розширили функції світла у формуванні простору й архітектоніки театральних будівель. Архітектура пропонує нові рішення, тектоніка будівлі – нові просторові форми і конструктивні рішення відповідно до тенденцій в архітектурі та дизайнерських ідей, що дає змогу природному світлу проникати в усі найвіддаленіші місця театального простору. Сьогодні світло не лише виявляє архітектурну форму, але й надає емоційної глибини архітектурному простору, є засобом творення образного, асоціативного і творчого сприйняття, коли у людини під впливом світлового образу архітектурної форми в уяві виникають асоціації з пейзажами ландшафту чи елементами антропогенного предметного походження.

Завдяки використанню екстенсивного скління та різнохарактерного штучного освітлення, сучасна архітектура театру відображає нову реальність – розмитість меж між внутрішнім та

зовнішнім, реальним та віртуальним простором. Природне світло поступово замінюється штучним, спочатку у вигляді систем електричного освітлення, згодом – у вигляді нових світлових технологій, що створюють нову реальність.

1. Казаков Г. В. *Сучасна світлова архітектура: підручник*. – Львів: Растр-7, 2010. – С. 76.
2. Mateusz Gyurkovich. *Rola światła w architekturze na przykładzie ikonicznych obiektów kultury. Wybrane przykłady / Środowisko Mieszkaniowe. Wydawnictwo Politechniki Krokowskie, nr. 18 “Światło w architekturze”, 2017. – s. 95–106.*
3. Rogińska-Niestuchowska M. *Architektura i światło, Czasopismo Techniczne z.15, Architektura z.7-A2, 2010. s. 324.*
4. Ando T. *Light, Shadow and Form. Dai Co F., Tadao Ando. Complete Works, Phaidon, Milano, 2000.*
5. Казаков Г. В. *Сучасна світлова архітектура: підручник*. – Львів: Видавництво “Растр – 7”, 2010. – 620 с.
6. Гусев Н. М., Макаревич В. Г. *Световая архитектура*. – М.: Стройиздат, 1973. – 248 с.

Ілюстрації до статті взято з інтернет-ресурсів:

<https://kuku.travel/country/norvegiya/goroda-i-kurorty-norvegiya/oslo/nacionalnyj-opernyj-teatr-norvegi-v-oslo/>; macbethinthefilm.co.uk; <https://archplatforma.ru/?act=1&nwid=524>;

M. Yatsiv

Lviv Polytechnic University
Department of Architectural Environment Design

DRAMATURGY OF LIGHT IN THE ARCHITECTURE OF MODERN THEATER BUILDINGS

© Yatsiv M., 2019

Lighting is a major component of theatrical performance. It is capable of shaping the space, creating an emotional atmosphere and outlining the pace of the theatrical action. The role of light in theater architecture is important. Natural light, while remaining relatively unchanged, in all epochs determined the nature of the perception of architectural objects and environment, emphasized the light and color of the architectonics of buildings, influenced the dynamics of the perception of form, and was at the same time a determining factor in the generation of emotions associated with perception.

In the historical theatrical buildings there was an atmosphere of pomp, modesty, enthusiasm. The viewer, who entered the interior space, fully felt the atmosphere of “seclusion” of the interior. Thick walls and a small number of windows, reliably shield the sun, street noise. There is virtually no visual communication with the urban environment. Visitors’ attention is focused on interior design and communication with other viewers before the performance and intermission. Changes in science, technology, construction methods, encourage the revision of aesthetic ideals and views in the organization of the light environment of theater buildings.

By the way the light environment is organized, modern theater buildings can be divided into three large groups. The first will involve theatrical buildings with the traditional organization of the light environment - natural light enters the inner space in small portions, through the small number of light openings in the structure of the outer walls. The interior of the rooms is mostly illuminated by artificial light. Another group of theatrical buddies has a more active room for open space. We will enlighten the stereotypes with gardening: stained-glass windows, structurally welded constructions. The third group is presented with theatrical performances, styles and navigation, which can be seen through the appearance of the material.

Behind the installation of the classifications, the middle of the five theatrical bells came to light: Podoli Theater in Kyiv (Ukraine), Shakespeare Theater in Gdansk (Poland), Opera House in Oslo (Norway), Theater in Guangzhou (China) and Concert Center in Reykjavik (Iceland). In these theatrical buildings, the main tendency in the organization of the light environment is the transition from closed space, with low light, to the maximum filling of the premises with natural light.

Monumental opaque walls in traditional theater buildings are replaced by transparent walls of glass and metal, allowing natural light to penetrate into the farthest reaches of the theatrical space.

Conclusion. Architects offer new spatial solutions for theatrical buildings, new spatial forms and design solutions in accordance with trends in architecture and design ideas. Today, light not only manifests an architectural form, but gives an emotional depth to the architectural space, it is a means of creating a figurative-associative-creative perception when, under the influence of the light image, in the imagination associations with the landscapes of nature or elements of anthropogenic object origin arise. Thanks to the use of extensive glazing and various artificial lighting, modern architecture reflects modern reality – the blurring of the boundaries between internal and external, real and virtual space. Natural light is gradually being replaced by artificial light, first in the form of electric lighting systems, then in the form of light technologies that create a new reality.

Key words: theater buildings, lighting environment, theatrical space, natural and artificial light.